

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF PEDAGOGICAL INFLUENCE ON THE PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE APPLICATION OF EDUCATIONAL AND GAME TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS: RESULTS OF THE STUDY

Статтю присвячено визначенню та науковому обґрунтуванню авторської концепції педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі.

Визначено, що підготовка учителя початкових класів високої кваліфікації, справжнього професіонала – було ї залишається однією із нагальних потреб розвитку прогресивного суспільства, а вища освіта – найбільш ефективним механізмом підготовки кадрів. У результаті сформульовано засади, які складають канву сучасної місії вищої освіти, зокрема: перехід людства до педагогіки духовності, реалізація принципу пріоритету людини як особистості, свободи вибору цінностей, надання можливостей саморозвитку ї самореалізації; освіта ї наука розглядаються у контексті її інтернаціоналізації, розвитку сучасних освітніх парадигм, враховуючи нові світові реалії; акцент у професійній підготовці здійснюється не тільки на компетентнісно орієнтованому підході, а також ідеться про всебічну підготовку конкурентоспроможної людини до реалій у глобалізованому інформаційному просторі, здатної до освіти упродовж життя; оптимізація процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, максимально забезпечуючи практико-діяльнісний підхід шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій.

У статті представлено пріоритетні положення концепції педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі, зокрема: забезпечення дитиноцентрированої особистісно орієнтованої спрямованості початкової освіти як домінуючої ідеї Нової української школи; урахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку молодших школярів як важливого орієнтуру в реалізації природного потенціалу особистості; глибоке усвідомлення майбутніми учителями початкових класів соціально-моральної відповідальності за результати своєї професійної діяльності, власної місії як носіїв гуманістичних цінностей; застосування підходу «навчання через гру» як освітньої стратегії, що сприяє ефективному формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів початкової освіти; активізація творчих ресурсів здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта засобами фасилітаційного впливу; розвиток ігротехнічної компетентності майбутніх учителів початкової школи як підґрунтя успішного застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності; формування рефлексивної культури здобувачів фахової передвищої освіти як інваріанти

їхнього професіоналізму; зорієнтованість майбутніх педагогів на безперервний професійний саморозвиток.

Ключові слова: концепція, професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи, навчально-ігрові технології.

The article is devoted to the determination and scientific substantiation of the author's concept of pedagogical influence on the preparation of future primary school teachers for the application of educational and gaming technologies in the educational process.

It is determined that the preparation of the future primary school teacher of high qualification and a real professional was and still is one of the urgent need for the development of a progressive society, and higher education is the most effective mechanism for training personnel. As a result, the principles that form the canvas of the modern mission of higher education are formulated, in particular: the transition of humanity to the pedagogy of spirituality, implementation of the principle of priority of a person as an individual, freedom of choice of values, providing opportunities for self-development and self-realization; education and science are considered in the context of its internationalization, the development of modern educational paradigms, taking into account new world realities; the emphasis in vocational training is not only on a competency-based approach, but also on comprehensive training of a competitive person to the realities in the globalized information space, capable of lifelong learning; optimization of the process of professional training of future specialists maximally ensuring the practical and activity approach through the introduction of innovative educational technologies.

The article presents the priority provisions of the concept of pedagogical influence on the preparation of future primary school teachers for the application of educational and gaming technologies in the educational process, in particular: ensuring the child-centered, personality-oriented orientation of primary education as a dominant idea of the New Ukrainian School; taking into account the age-related psychophysiological features of the development of junior schoolchildren as an important guideline in the realization of the natural potential of the individual; deep awareness of future primary school teachers of social and moral responsibility for the results of their professional activities, their own mission as bearers of humanistic values; application of the «learning through play» approach as an educational strategy that contributes to the effective formation of key competencies and cross-cutting skills; activation of creative resources of applicants for the specialty 013 Primary education by means of facilitation influence; development of game and technical competence of future primary school

УДК 378.093.5.011.3-051:373.3]:37.091.33
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.49>

Ходаковська А. В.
аспірант кафедри дошкільної та початкової освіти Запорізького національного університету

teachers as a basis for the successful application of educational and gaming technologies in the pedagogical activity; formation of reflective culture of applicants for professional pre-higher education as invariants of their professionalism;

orientation of future teachers in the continuous professional self-development.

Key words: *concept, professional training, future primary school teachers, educational and gaming technologies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Нині, як ніколи, гостро постає проблема підготовки нового вчителя-інноватора, який готовий до змін, до усвідомлення нових вимог, з високим рівнем креативності, зі сформованою інноваційною позицією, уміннями цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї, здатністю до системного мислення, що має високий рівень самоактуалізації, досконало володіє мистецтвом рефлексії і завжди спрямований на прогресивні зміни в особистісно-професійному зростанні.

У пошуках можливостей оновлення теоретико-методичних засад процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі ми виходили із розуміння того, що, по-перше, актуально-гострим постає завдання у підготовці умотивованого вчителя, як агента інноваційних змін сучасного освітнього простору, професійний успіх реалізації яких залежить від кінцевого результату фахової підготовки; по-друге, ідеться про концептуально-стратегічну спрямованість освітнього середовища інноваційного характеру, де навчально-ігрові технології надають змогу оптимально враховувати вимоги вчительської професії, а студенти, при цьому, динамічно опановують творчий стиль педагогічної діяльності; по-третє, при реалізації навчально-ігрових технологій пріоритетною постає особистісно продуктивна діяльність й атмосфера психологічного комфорту її учасників.

Отже, аналіз досліджень довів, що основи застосування ігрових методів навчання у професійній діяльності майбутніх педагогів вивчено досить широко, але визначення й обґрунтування положень цілісної концепції педагогічного впливу на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій, на жаль, не наведено.

Будь-яка обґрунтована система, зокрема, педагогічної освіти, повинна мати свою конкретну теоретико-методологічну основу, базисом якої виступатиме цілісна авторська концепція.

Концепцію ми розумітимемо як систему поглядів, ідейний задум нашого дослідження, що визначає пріоритетну стратегію підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі. Концептуальна основа нашого наукового пошуку полягатиме у висвітленні ядра авторського задуму, центральним вектором якого виступатиме система поглибленої ігротехнічної підготовки майбутніх учителів початкової школи як активізатора

практичної діяльності.

Зважаючи на те, що спрямованість вектору професійної освіти у площину ціннісно-смыслових орієнтирів педагогіки гри зумовлює принципову потребу переосмислення всіх чинників впливу на підготовку майбутніх учителів початкових класів, виникає гостра потреба у формуванні вчителя якісно нового типу як агента змін сучасного освітнього простору, який відповідає запитам суспільства, здатний брати на себе відповідальність, усвідомлено створює життєві плани і програми, бачить життєві перспективи. Цей учитель небабдужий до життя дітей зі здатністю бачити в них особистість, формуючи успіх у кожного, віру в себе і на цій основі прагнення стати кращою на засадах безперервної розвивальної взаємодії вчителя та учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності вибудовувалась на базі таких положень:

– організація освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти (Н. Ваніна, К. Ляшенко, П. Лузан, В. Максимчук, Т. Равчина, В. Радкевич, В. Супрун та ін.);

– професійна підготовка майбутнього вчителя дітей молодшого шкільного віку (В. Андрющенко, О. Андрющенко, К. Біницька, Ю. Зубцова, О. Комар, О. Кучай, Л. Корольова, С. Литвиненко, М. Марусинець, Л. Петриченко, Р. Пріма, Л. Суценко, М. Теличко, О. Шквир та ін.);

– упровадження навчально-ігрових технологій у професійну підготовку майбутніх учителів (Н. Бородіна, К. Волинець, Л. Гаращенко, Л. Запорожець, Н. Костюченко, І. Луценко, М. Марко, Н. Мачинська, Н. Плахотнюк, Г. Топчій та ін.);

– гуманізація професійної освіти (Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, М. Дебич, І. Зязюн, А. Сакун, В. Солодков, А. Суценко, Л. Суценко та ін.);

– особливості професійно-педагогічної комунікації (О. Беспарточна, Л. Бірюк, Н. Волкова, І. Зязюн, І. Когут, Л. Кузьоменська, О. Москаленко та ін.).

Таким чином, ми дійшли висновку, що запропонована систематизація концептуальних позицій ґрунтується на комплексному підході до проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності, яка дала змогу показати взаємозв'язок та взаємообумовленість, зміст і значущість представлених аспектів як певного цілісного утворення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо дослідженим залишається питання розроблення й наукового обґрунтування концепції педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі.

Мета статті – розробити й науково обґрунтувати концепцію педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. У пошуках наукової істини ми виходили з того, що одним із принципів підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування ігрових методів навчання має бути забезпечення дитиноцентрованої особистісно орієнтованої спрямованості початкової освіти як домінантної ідеї Нової української школи.

Навчання в Новій українській школі, морально-ціннісна парадигма якої ґрунтується на засадах педагогіки партнерства (гуманізм, діалогічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу (учень – школа – громада – родина), творчий підхід до розвитку кожної особистості, усвідомлена особиста відповідальність за результати, розподілене лідерство, соціальне партнерство)), орієнтації на потреби учня, філософії дитиноцентризму, обов'язково має враховувати унікальний набутий досвід кожної дитини, її особливостей, прагнень.

Так, дослідниця проблем початкової школи В. Сидоренко зазначає, що основним в освітньому процесі є орієнтація на потреби учня, дитиноцентризм. На її думку, «особистісно-орієнтована модель освіти, що заснована на ідеях дитиноцентризму, передбачає максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту, відмови від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра» [1, с. 123].

На користь цієї думки свідчить хоча б той факт, що дитиноцентризм у сучасній педагогічній науці учені (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Сидоренко) розглядають у контексті гуманізації освітнього процесу, який виступає гуманістично орієнтованим підходом до формування нової людини з метою успішної самореалізації в майбутньому.

Дійсно, в умовах сьогодення освітній процес має кардинально змінити свій вектор, адже без втілення ідей філософії дитиноцентризму неможливо реалізувати провідну місію Нової української школи. З огляду на це, дитиноцентризм є принципом, за якого позиція дитини як особистості є пріоритетною у виховній стратегії і тактиці педагога. Тож повага, довіра до дітей, їхня підтримка, прийняття інтересів, запитів, думок, створення

комфортних умов для саморозкриття, розвитку здібностей, обдарувань, можливостей учнів, демократизація взаємин між усіма учасниками освітнього процесу є орієнтирами в реалізації ідей дитиноцентризму в Новій українській школі.

Як зауважує дослідник проблем педагогічної та вікової психології І. Бех: «Можливості особистісного самовизначення вихованців за дитиноцентрованою способом виховання зростають саме завдяки збільшенню ступенів свободи їхніх дій і внутрішньої активності. Вона має бути пов'язана з формуванням у здобувача стійкої готовності до усвідомленої побудови, коригування та реалізації перспективи свого особистісного розвитку, готовності розглядати себе таким, що розвивається у часі, й цілеспрямовано створювати особистісно значущі смисли» [2, с. 228].

Актуальними для Нової української школи, за концепцією В. Сидоренко [1, с. 125], є наступні ідеї дитиноцентризму:

- відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;
- активність учнів в освітньому процесі;
- орієнтація на інтереси та досвід учнів;
- створення навчального середовища, яке перетворює навчання на яскравий елемент життя дитини;
- практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;
- відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
- виховання вільної незалежної особистості;
- забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
- упровадження шкільного самоврядування, що передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству;
- виховання «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї).

Узагальнення педагогічних досліджень дають підстави стверджувати, що основними пріоритетами в реалізації ідей дитиноцентризму в освітньому процесі початкової школи є: розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб; побудова діалогу між учнями та педагогами як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думками, враженнями; визнання прав дитини на навчання через гру; підтримка життєвого оптимізму; організація пізнавального процесу, який приносить радість дитині; вирішення навчальних завдань в умовах психологічного

комфорту й підтримки засобами атмосфери емоційного благополуччя і духовного взаємозбагачення; формування відносин співробітництва через перетворення позицій педагога та учнів в особистісно рівноправні; створення гармонійного середовища для з метою вільного розвитку творчої особистості.

Визнаючи необхідність дослідження у авторській концепції індивідуальних особливостей дітей, зупинимося на висвітленні питання щодо урахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку молодших школярів як важливого орієнтиру в реалізації природного потенціалу особистості.

Основною подією в житті дітей цього віку є вступ до школи, перехід до систематичного шкільного навчання. Вершинним досягненням цього періоду є навчальна зрілість, при визначенні меж якої важливо враховувати особливості фізичного і психічного розвитку дітей. Саме у цей період відбувається прискорений процес розвитку особистості, що є характеристикою, властивою лише сучасній соціальній ситуації як провідній розвивальній детермінанті.

Також надважливим постає глибоке усвідомлення майбутніми учителями початкових класів соціально-моральної відповідальності за результати своєї професійної діяльності, власної місії як носіїв гуманістичних цінностей.

На користь цієї думки свідчить хоча б той факт, що основною етичною нормою, яка регулює творчий процес професійної діяльності фахівців початкової освіти, є одна із важливих якостей (морально-вольова риса) людини, здатність особистості педагога до виконання суспільно-значущого обов'язку – це відповідальність. Адже саме вона здатна гармонізувати суб'єктивність морально-етичної діяльності педагога, тут моральна свобода й самодетермінація стають невід'ємними ознаками професійного життя вчителя.

Як підкреслюють науковці, сутність представленої проблеми полягає в радикальному оновленні професійної підготовки майбутніх учителів, яка спрямована на урахування освітніх запитів здобувачів фахової передвищої освіти, потреб соціуму, тенденцій його розвитку, вимог до майбутньої конкурентоспроможності фахівця й соціальної, особистісної та професійної компетентності випускника, що забезпечуватиме йому упевненість у власних силах і здатність витримувати конкуренцію на ринку праці.

З огляду на зазначене вище, професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів в системі фахової передвищої освіти слід спрямовувати на радикальну зміну цього процесу. Важливим у даній ситуації є переосмислення місця і ролі сучасного вчителя нової генерації, який може відшукати відповіді на сьогоденні виклики

та реалізовувати їх у щоденній освітній практиці. Адже суспільство потребує нового вчителя-інноватора зі сформованим планетарним мисленням, ціннісно-світоглядно домінанта якого ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства (духовно-моральної педагогіки), філософії дитиноцентризму та ефективної комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Таке стратегічне завдання здатний виконувати учитель, який любить дітей (знає, поважає і враховує індивідуальність кожного учня), створює умови для всебічного прояву їхніх інтересів і здібностей, реалізує компетентнісний підхід, нові технології навчання, демонструє засоби володіння навчально-ігровою комунікацією, спонукає дітей до активності, вільному обміну думками, здійснюючи освітній процес на засадах взаємної поваги, соціально-моральної відповідальності.

Підсумовуючи вищенаведені позиції, доходимо висновку, що наразі активно здійснюється критичне осмислення наявних і ствердження нових орієнтирів у цьому процесі шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій, які є унікальною платформою для творчої діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу. У зв'язку із цим, ідеться про підготовку такого вчителя початкових класів, який любить дітей, є носієм культури, гуманних цінностей, фахівцем-професіоналом із розвиненим холистичним мисленням, сформованою соціально-моральною відповідальністю; це висококомпетентна, мобільно інформована, конкурентоспроможна особистість, якій притаманні риси новатора, лідера, стратега, здатного організувати освітній процес на засадах інтелектуально-духовної педагогіки.

Підготовку в системі фахової передвищої освіти слід спрямовувати на готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі. Зазначена готовність є важливим елементом фахового становлення і професійного сходження майбутнього педагога до нових горизонтів його зростання, самоствердження у педагогічній сфері, активізації мотиваційних ресурсів самовдосконалення й саморозвитку, насамкінець, є найголовнішою умовою, результатом його моральної свідомості й прив'язаності до професії. Такий стан допомагає успішно виконувати свої професійні обов'язки за умови сформованості позитивно гармонійної «Я-концепції» вчителя: зберігати самоконтроль, здійснювати рефлексивну спрямованість, реально бачити власне професійне життя, нові можливості, розвиваючи його, як особистість.

Висновки. Таким чином, концепція педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі полягає у реалізації наступних пріоритетних положень,

зокрема: забезпечення дитиноцентрованої особистісно орієнтованої спрямованості початкової освіти як домінантної ідеї Нової української школи; урахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку молодших школярів як важливого орієнтиру в реалізації природного потенціалу особистості; глибоке усвідомлення майбутніми учителями початкових класів соціально-моральної відповідальності за результати своєї професійної діяльності, власної місії як носіїв гуманістичних цінностей; застосування підходу «навчання через гру» як освітньої стратегії, що сприяє ефективному формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів початкової освіти; активізація творчих ресурсів здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта засобами фасилітаційного впливу; розвиток ігротехнічної компетентності майбутніх учителів початкової школи як підґрунтя успішного застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності; формування рефлексивної культури здобувачів фахової передвищої освіти

як інваріанти їхнього професіоналізму; зорієнтованість майбутніх педагогів на безперервний професійний саморозвиток.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ціннісно-світоглядний аспект. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології* : збірник матеріалів III Всеукраїнської Інтернет-конференції 18 квітня 2018 р. м. Київ. У 2-х частинах : Ч. 1. Наукова редакція, упорядкування : В. В. Сидоренко, Я. Л. Швень. Київ : Агроосвіта, 2018. С. 121–128.

2. Бех І. Д. Дитиноцентризм. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень ; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва ; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю. Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 228–229.